

Nye kommuner – bibliotek i nye roller

Kommunereformen tvinger fram behovet for å tenke nytt om bibliotekstruktur. Biblioteklovens krav om at alle kommuner skal «ha et folkebibliotek» kan i verste fall ende med en drastisk rasering av bibliotektilbudet i norske bygder og tettsteder. Vi trenger å tenke nytt om hvordan bibliotek er organisert, innredet og tilrettelagt, hvordan de henvender seg til sitt publikum, og hva som skal være hvert enkelt biblioteks oppgaver.

Reformen kan bety store endringer for bibliotekenes brukere, for bibliotekenehetene og for de ansatte. Nord-Trøndelag fylkesbibliotek ønsker å belyse konsekvensene i samarbeid med alle berørte parter. Dette vil vi gjøre gjennom brede, åpne konferanser som drøfter generelle scenariomodeller for bibliotekstruktur, og gjennom konkret nær deltagelse i eksempelregioner, hvor vi kan se på løsninger i hvert enkelt tilfelle.

Målet for prosjektet er todelt.

1. Utvikle gode modeller for organisering av bibliotek tjenester i Trøndelag i framtidens kommunestruktur, slik at kommunene kan ta best mulig informerte beslutninger i løpet av reformprosessen. Målet er at bibliotekene skal oppleves som nyttige og attraktive for innbyggerne og kommuneledelsen.
2. Bidra aktivt og konstruktivt til den nasjonale diskursen om emnet, med relevante innspill fra konkrete situasjoner.

Problemstillinger

Utviklingen må sees både i forhold til generelle trender for samfunnsutviklingen, endringer i etterspørselen etter bibliotek tjenester og innovasjon i biblioteksektoren.

- Fra kommunesenter til nærmiljø, den nye tettstedrollen; endringer i lokalsamfunn sett med planfaglige og samfunnsfaglige briller.
- Dokumentere bosetting over tid, som utredningsgrunnlag for det nye biblioteket.
- Repetere, ajourføre og revidere bibliotekets samfunnsrolle. Fra gamle bibliotek til ny rolle i loven til enda en ny rolle etter kommunereformen.
- Hva skjer nå tidligere hovedbibliotek skal bli noe annet? Herunder: Fra «filialbegrepet» til nye begrep: tettstedbibliotek, nærbibliotek, førstelinjebibliotek, bydelsbibliotek
- Er det naturlig å skille tydeligere mellom første- og andrelinjetjenester i kommunale folkebibliotek. Skal vi legge flere roller til de nye hovedbibliotekene, og rendyrke nærbibliotekene som utadvendte enheter? Eller kan "indre tjenester" være med på å opprettholde en stilling i nærbiblioteket?
- Bibliotekrom, ombygging og innredning. For den nye rollen i bibliotekloven, og for den nye rollen i kommunen. Et mål for dette delprosjektet er å samarbeide med en kommune om å gjennomføre utvikling av et bibliotekrom som kan få rolle som lokalt/regionalt modellbibliotek. Vi vil bidra med ekstra kompetanse i en pågående innredningssak. Gjennom en åpen,

dokumentert prosess vil resten av bibliotekene i regionen (og deres eiere) få ajourført sin kompetanse i bibliotekinnredning og tilrettelegging av bibliotekrommet.

- Rollen som biblioteksjef: Fra enestående bibliotekar til teamleder i et nettverk. Denne problemstillingen kan inneholde mye; fra generelle betraktninger, til noe som kanskje får preg av å være forprosjekt for et større lederutviklingsprogram.
- Fra naboer til samboere til integrering. Mulige samarbeidspartnere for bibliotekene i lokalsamfunn; skole, turistinformasjon, servicekontor, frivilligsentral, bygdesentral

Arbeidsformer

Vi vil bruke et spekter av arbeidsmåter, i tråd med at vi ser for oss et bredt mandat: noen ganger er vi veiledere for folkebibliotekansatte i deres praksis, andre ganger er vi utredere som setter problemstillinger på dagsorden for kommunale ledere og politikere. I en tredje rolle er vi analytikere og trendforskere overfor, og på vegne av, et nasjonalt bibliotekmiljø.

- Møter og konferanser skal gjennomføres på kommunenivå, på regionrådsnivå og for et nasjonalt publikum. Vi ønsker å veksle mellom møteformer som er foredragsbaserte, og møteformer som tilbyr dialog og scenarioverksteder.
- Vi ønsker å samarbeide tett med utvalgte regioner i en veksling mellom observasjoner, veiledning og følgeforskning. Slik håper vi at vi både kan påvirke og få synliggjort ulike resonnement i prosessene. Vi regner med å samarbeide med minst to slike utvalgte regioner; helst i Trøndelag, men eventuelt et annet sted hvis det ligger bedre til rette der.
- Et tilfelle av «følgeforskning» gjelder delprosjektet «bibliotekrom, oppbygging og innredning»; her er målet å skape en åpen prosess i samarbeid mellom kommunen som eier, kompetente interiørarkitekter, og det øvrige bibliotekmiljøet som en lærende medvandrer.
- Vi ønsker å publisere refleksjoner og erfaringer fortløpende gjennom prosjektet, i flere ulike format: utredninger, blogging, sosiale medier, kronikker og «håndbøker», i tillegg mer obligatoriske prosjektpublikasjoner

Prosjekteiere er fylkesbibliotekene i Nord- og Sør-Trøndelag. Samarbeidspartnere i ulike former er kommunene og folkebibliotekene i fylkene. Vi er også i dialog med Fylkesmannen i begge fylker, Distriktsenteret og det regionale forskningsinstituttet Trøndelag Forskning og Utvikling.

Begynnelsen på en drøfting av temaet

Bibliotekstruktur kan sees fra to sider:

- Hvordan er behovet for bibliotek tjenester strukturert geografisk?
- Hvilke samfunnsroller er det behov for i den nye tettstedsrollen, og kan biblioteket bidra der, f.eks. som *nærdemokrati-arena*!?

Struktur

Distribusjonen av kommunale tjenester varierer fra sektor til sektor. Kommunaltekniske tjenester som renovasjon, vann, avløp leveres «på døra», eller egentlig rett i veggen, til den enkelte husstand. Det samme gjelder noen pleie- og omsorgstjenester. Forvaltningstjenester og veiledningstjenester (byggesak, kulturkontor, helsestasjon) leveres vanligvis fra ett sted i kommunen.

De tunge tjenestene skole, barnehage og sjukeheim har en struktur med ett eller flere tjenestesteder i hver kommune; litt basert på avstander, litt på historie og grendeidentitet, og litt basert på arvet struktur og eksisterende investeringer.

Folkebiblioteket har et spekter av oppgaver som ligner på flere av disse tjenestene; leseglede, opplysning, møteplass og kulturell/offentlig arena bør leveres desentralisert, der folk bor. Tjenester knyttet til utdanning bør ligge nær skolene og bostedene. Spesialiserte oppgaver, som særlig gjelder bibliotek tjenester til voksne i videreutdanning og forskere med hjemmekontor, kan derimot løses fra ett sted i kommunen. Konsekvensen av dette er at man mange steder forlater ambisjonen om *generalistbiblioteket*.

Reformen kan også skape nye behov for bokbusser, og kan tenkes å gi disse en tydeligere rolle med flere oppdrag. Vi kan også tenke oss å prøve ut modeller for «boken kommer», med desentraliserte tjenester levert direkte til lånerne on demand.

Nye tettsteder

Som følge av kommunereformen kan det oppstå et sosialt og politisk vakuum i flere bygder og tettsteder som tidligere har hatt kommunehus. Innspill fra våre samarbeidspartnere peker på at dette er steder som trenger funksjoner. Noen funksjoner er kjente og offentlige, slik som servicekontor, turistinformasjon, fjellstyrekontor, bibliotek, nasjonalparksenter, helsesenter, frivilligsentral. Noen aktuelle samarbeidspartnere kan også være frivillige eller private.

Noen tjenester kan oppstå som følge av reformen, og rollen som *nærdemokrati-arena* er et eksempel på det. Dette er en mulig rolle som skal fylles med innhold i løpet av reformprosessen, og bibliotekene bør være til stede i denne debatten.